

Karistusseadustiku muutmise ja sellest tulenevate teiste seaduste muutmise seaduse
(muudatused seoses ennetähtaegse vabanemise, kriminaalhoolduse ja oportuuniteediga)

eelnõu seletuskirja juurde

Ettepanekute ja märkuste tabel

Rahandusministeerium		
1	Rahandusministeerium koostab karistusseadustiku muutmise ja sellest tulenevate teiste seaduste muutmise seaduse (muudatused seoses ennetähtaegse vabanemise, kriminaalhoolduse ja oportuuniteediga) eelnõu järgmise märkusega. Seletuskirja info eelnõuga kaasnevate kulude osas on vastuoluline. Seletuskirja osas 1.3 on märgitud, et eelnõu on seotud kohtureformiga ja riigieelarvega, sest Vabariigi Valitsus on seadnud sihiks liikuda eelarvetasakaalu poole, tehes kärpeid ning vähendades liigset bürokraatiat. Samuti on märgitud, et eesmärkide täitmise üks viis on leida kokkuhoiukohti ning muudatustega ongi võimalik hoida kokku kohtute ja prokuratuuri tööaega ja raha. Seletuskirja osas „Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevus, eeldatavad kulud ja tulud“ on aga märgitud, et muudatustega kaasneb mõningane kulude kokkuhoid kohtutes ning prokuratuuris, samas riigieelarves ülejääki ei teki, sest sama töö tehakse ära vanglasüsteemis. Kui töö ja kulud jäävad kokkuvõttes samaks (üksnes liiguvad kohtust ja prokuratuurist vanglasüsteemi), siis ei ole põhjust seletuskirjas kirjutada Vabariigi Valitsuse eesmärgist liikuda eelarvetasakaalu poole ning soovist leida kokkuhoiukohti, sest antud eelnõuga ei tehta kumbagi. Seega palume seletuskirjas täpsemalt lahti kirjutada, kui palju kavandatakse kohtutes ja prokuratuuris rahalist kokkuhoidu ning mis põhjusel vajab vanglasüsteem kohtute ja prokuratuuri arvelt püsivalt lisavahendeid, kui ennetähtaegse vabastamise menetluste hulk toob vanglatele kaasa üksnes ajutise töökoormuse kasvu, samas kui kokkuhoidu (lisanduvate ajutiste kulude kate) on võimalik saavutada kinnipeetavate arvu vähenemise arvelt.	Arvestatud, muudetud ja täiendatud seletuskirja.
Sotsiaalministeerium		
1	Täname, et olete esitanud koostööks karistusseadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu. Koostööks eelnõu järgmiste märkustega arvestamisel.	Arvestatud. Muudatus eelnõust välja jäetud.

Vangistusseaduse (VangS) § 54 muutmise vajab täiendavat analüüsi seoses mõiste „eestkostetasutus“ kasutamisega. Oleme seisukohal, et VangS §-i 54 ei saa eelnõus kavandatud viisil lõikega 3 täiendada ilma, et muudetaks ka sama paragrahvi lõike 1 teist lauset. Nimelt ei ole kehtivas perekonnaseaduses (PKS) ega mujal seaduses kasutusel mõistet „eestkostetasutus“. VangS §-i 54 sõnastus pärineb aastast 2000, mil kehtis eelmine perekonnaseadus. Seetõttu ei ole ilma VangS § 54 lg 1 teist lauset muutmata mõistetav, kes VangS § 54 lõike 1 teises lauses nimetatud nõusoleku lapse vanglas elamiseks peaks andma. Selline küsimus tekib seda enam, et kehtiva PKS § 171 lg 1 järgi määratakse eestkostja üksnes juhtudel, kui esindusõigust ei ole alaealise lapse kummalgi vanemal või kui lapse päritolu ei ole võimalik kindlaks teha. Esindusõigus on PKS § 120 lg 1 järgi hooldusõiguslikul vanemal, seega eeldab esindusõiguse puudumine, et vanemalt on hooldusõigus täielikult ära võetud. Olukorras, kus vanemalt on täielikult hooldusõigus ära võetud, ei tohiks kõne alla tulla ka see, et laps elab temaga koos vanglas. Kui vanglas viibivalt vanemalt pole hooldusõigust ära võetud, ei saa aga olla ka eestkostjat ja seega isikut, kes VangS § 54 lg 1 teise lause järgi (kui tõlgendada seda nii, et eestkostetasutus=eestkostet teostav asutus, mis ei arvesta PKSi kasutatud mõisteid) saaks lapse ja vanema koos elamiseks nõusoleku anda. Öeldut arvestades leiame, et VangS § 54 muutmise vajab põhjalikumat läbimõttlemist koostöös SoMi laste ja perede osakonnaga. SoMi seisukoht on, et olukorras, kus lapsel on olemas vabaduses viibiv hooldusõiguslik ja lapse jaoks turvaline vanem (st mh, et vabaduses viibiv hooldusõiguslik vanem ei ole vangis viibiva vanema suhtes perevägivalda tarvitanud), peaks lapse elamine vanglas olema välistatud. VangS §-i 54 muutmise toob SoMi hinnangul kaasa lisakulusid, mida eelnõu seletuskirjas pole aga ette nähtud. Seletuskirjas on märgitud, et käesoleval ajal oleks vanglates keeruline korraldada ühel ajal lastega emade ja lastega isade elamine vanglas, kuna selleks sisustatud ruumid võimaldavad koos väikelastega vanglas viibida vaid ühest soost lapsevanematel. Kuigi seletuskirjas on märgitud, et vajaduse tekkimisel tuleb sellised praktilised probleemid lahendada, vajab see eelduslikult lisakulusid. SoMi hinnangul on problemaatiline, kui seadusega nähakse ette täiendav alus väikelaste elamiseks vanglas, ent vanglas puuduvad selleks sobivad ruumid. Palume kulud hinnata ja seletuskirjas kajastada nende leidmise alused.

2	Peame oluliseks põhjalikult hinnata, kuidas kavandatavad muudatused võivad mõjutada sotsiaalprogrammide pakkujate võimekust ja töökoormust. Nt Sotsiaalkindlustusamet ei paku vägivalda toimepanijatele sotsiaalprogrammis osalemise võimalust, küll aga nõustamist perevägivalda toimepanijatele, ja nõudlus on oluliselt suurem pakkumise võimekusest. Mõned MTÜ-d pakuvad sotsiaalprogramme, aga ka selle osas on võimalused piiratud. Soovime teavet selle kohta, kas ja millises ulatuses prognoosib Justiits- ja Digiministerium seadusemuudatuse tulemusel muutusi oportuuniteedimenetluse raames partnerorganisatsioonide programmidesse suunamiste mahus ja vajaduses. Võimalik mõju kolmandatele osapooltele on seletuskirjas hindamata, kuid see on oluline aspekt nii teenuste kavandamise, rahastamise kui ka töömahu mõttes. Enne muudatuste elluviimist tuleks analüüsida süsteemi üldist suutlikkust vastata kasvavale nõudlusele.	Antud selgitus. Muudatusega loodetakse vastupidist mõju kooskõlastuskirja märgituleprokuratuur soovib oportuuniteedikohustuste täitmise anda üle kriminaalhooldusele just sel põhjusel, et kriminaalhooldusel on endal olemas või võimekus luua vajalikke sotsiaalprogramme või muid sekkumisi. Võimalik, et välisel partneril on siiski mõni väga hea sekkumine, mida hooldusalune vajab, siis suunatakse ta võimalusel endiselt välise partneri juurde. Seletuskiri selles osas täiendatud.
3	Keelelised ja normitehnilised tähelepanekud: 1) Kui VangS §-i 54 eelnõus ettenähtud viisil muuta, tuleks muuta ka nimetatud paragrahvi praegust pealkirja („Eritingimused naiskinnipeetavale“), kuna pealkiri ei ava siis enam normi sisu ning ei ole seega kooskõlas hea õigusloome ja normitehnika nõuetega. 2) Eelnõu § 1 punktiga 20 muudetakse karistusseadustiku §-i 87 (Alaealisele ja noorele täiskasvanule kohaldatavad mõjutusvahendid). Lõikes 4 tehtava muudatuse sõnastamisel on tekkinud mingi segadus ning tekkinud muutmisvormel ei anna edasi muudatuse sisu. Palume üle vaadata ning sõnastada ringi.	Arvestatud.
Riigiprokuratuur		
1	Prokuratuur tänab võimaluse eest anda arvamus karistusseadustiku muutmise ja sellest tulenevalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõule, millega muudetakse kinnipeetavate tingimisi ennetähtaegse vanglast vabanemise võimalusi karistuse kandmise aluseks oleva kuriteo raskusastme järgi. Kui täisealisena kuriteo sooritanud kinnipeetav on kandnud kaks kolmandikku või kolm neljandikku karistusest, vabastatakse ta ilma kohtu sellekohase menetluseta. Selliste kinnipeetavate ennetähtaegse vabanemise vältimiseks, kes võivad vabanedes suure tõenäosusega toime panna uue kuriteo, on vanglal ja prokuratuuril õigus enne nimetatud tähtaja saabumist esitada kohtule põhjendatud ettepanek kinnipeetava vabastamata jätmiseks. Eluaegset vanglakaristust	Võetud teadmiseks.

	kandvate kinnipeetavate tingimisi enne tähtaega vabastamise korda ei muudeta. Samuti antakse kriminaalhooldussüsteemile võimalus kujundada kriminaalhooldusala katseaega rohkem tema vajaduste ja käitumise järgi, asendades või lisades käitumiskontrolli kohustusi. Muudatusega vähendatakse kohtu töökoormust. Kriminaalhooldusele sätestatakse ka laiem kohustus kriminaalmenetluse lõpetamisel pandud kohustuste täitmise jälgimiseks. Muudatuste tulemusel väheneb vajadus pöörduda iga kord kinnituse saamiseks kohtu poole, otsused tehakse vanglateenistuses, järgides kohtu varem määratud tingimusi. Prokuratuur tervitab eelnõud, mille eesmärk on vähendada kohtute ja prokuratuuri töökoormust, täiendades vanglast ennetähtaegse vabastamise protseduuri, muutes kriminaalhoolduse paindlikumaks ning suunates oportuuniteediga pandavate kohustuste täitmise korraldamise ja järelevalve rohkem kriminaalhooldussüsteemi.	
2	Ennetähtaegse vabastamise osas teeb prokuratuur ettepaneku kaaluda, kas õiguspoliitiliselt oleks põhjendatud sätestada tingimisi ennetähtaegse vabastamise regulatsioonis erisus, mis välistab nii-öelda automaatse ennetähtaegse vabastamise näiteks karistusseadustiku 8., 15., 16. ja 22. peatükis sätestatud kuritegudes süüdimõistetute puhul või kitsamalt väljendatud kuritegude kataloogi puhul, näiteks riigivastaste kuritegude, avaliku rahu- ja inimsusevastaste kuritegude, samuti kuritegeliku ühendusega seotud kuritegude toimepanemises süüdimõistmise puhul. Selline erand annab üldpreventiivselt normi adressaatidele selge signaali, et kõnealuseid kuritegusid peetakse eriti taunitavaks, kuid ei välistaks süüdimõistetu tingimisi ennetähtaegset vabastamist hetkel kehtiva regulatsiooni pinnalt. Samuti võib süüdimõistetu karistuse kandmise ajal käituda selliselt, et ennetähtaegne vabanemine pole põhjendatud, mistõttu palub prokuratuur kaaluda, kas uue kuriteo toimepanemine vanglas ei võiks olla automaatselt ennetähtaegset vabastamist välistav/edasilükkav asjaolu.	Antud selgitus. Vanglast ennetähtaegne vabastamine on juba kehtivas seaduses mitme-etapiline ja võimaldab arvestada kurjategija isikut ning toimepandud teo raskust. Eelnõuga lisatakse täiendavad vabastamise ajad, mis ühelt poolt annab juurde uusi võimalusi, kuid teeb senist regulatsiooni ka keerukamaks. Seega ei ole otstarbekas sätestada lisaks erinevaid reeglid erinevate kuritegude korral. Samuti luuakse eelnõuga nn automaatse vabastamise keelamise mehhanism, mis arvestab kooskõlastaja muredega.
3	Prokuratuur nõustub ennetähtaegset vabastamist puudutavate muudatustega, kuid on seisukohal, et reguleerimist vajab veel järgnev praktiline küsimus. Kuigi prokuratuuril on muudatuste kohaselt õiguse reageerida, siis kuidas prokuratuur õigel ajal sellisest vabanemise hetkest teada saab. Ei ole mõeldav, et prokuratuur hakkab iseseisvalt arvestust pidama karistuste üle selleks, et õigel ajal kohtu poole pöörduda. See tekitaks prokuratuurile hoopis	Antud selgitus. Seaduses ei ole otstarbekas kehtestada detailset korda, kuidas, millal ja kelle puhul hakkab vangla prokuratuuri teavitama. Vangla ja prokuratuur peavad selles osas tegema koostööd ja vajadusel saab sätestada kokkuleppe põhipunktid määrusega.

	lisakohustuse ja lisa ressursikulu. Praegu ei ole muudetud sätetes seda kuidagi reguleeritud, kuid peaks olema selgelt sätestatud, et vangla annab sellisest juhtumist prokuratuurile õigel ajal teada. Kui vanglale teatamise kohustust sätestatud pole, siis on alust kahelda, et asutus hakkab ressursi säästu tingimustes omaalgatuslikult mingi ülesandega tegelema. Prokuratuurilt ei saa aga eeldada, et iseenesest teatakse, millal keerulistes juhtumites süüdimõistetud vabanevad, ammugi pole prokuratuuril iseloomustavaid andmeid karistuse kandmise kulgemise kohta.	Seletuskirja on samuti täiendatud selgitusega.
4	Puutuvalt karistusseadustiku muudatusse punktis 9, millega täiendatakse paragrahvi 75 lõikega 3-1 sõnastuses „(3-1) Kriminaalhooldusametnik võib muuta või asendada süüdlasele käitumiskontrolli ajaks määratud kohustusi või panna süüdlasele lisaks käesoleva paragrahvi lõikes 2 sätestatud kohustusi. Kui süüdlane ei anna käesoleva paragrahvi lõike 2 sissejuhatavas lauseosas nimetatud nõusolekut, esitab kriminaalhooldusametnik erakorralise ettekande kohtule.“, märgib prokuratuur, et konkreetse muudatusega esineb oht, et kriminaalhooldus hakkab muutma kohtu poolt määratud kohustusi enda suva järgi. Näiteks kui ei saada sotsiaalprogrammi gruppi kokku, avaneb võimalus määratud kohustus iseseisvalt tühistada. Prokuratuur ei soovi, et kohtu poolt määratud kohustustest lihtsakäeliselt loobutaks pelgalt sellepärast, et nende täitmine või kontrollimine on kriminaalhooldusele ebamugav. Eeltoodust tulenevalt võiks prokuratuuri hinnangul paragrahvi 75 täiendada lõikega 3-1 näiteks järgmises sõnastuses: „Kriminaalhooldusametnik võib muuta või asendada süüdlasele käitumiskontrolli ajaks määratud kohustusi, kui nende täitmine on osutunud võimatuks või ebaotstarbekaks.“. Vastav täpsustus looks kriminaalhooldusele vähemalt mingi põhistamiskohustuse.	Arvestatud. Eelnõu ja seletuskirja täiendatud.
5	Lisaks näeb prokuratuur oportuuniteedikohustuste kriminaalhooldusele üleandmise osas murekohta selles, et seletuskirja järgi võtab kriminaalhooldus üle vaid need kohustused/programmid, mis on kriminaalhooldusel olemas ning kui kriminaalhoolduses on juba täidetavad kohustused, ka kõik muu. Sellise pooliku lahendusega ei saavutata loodetud eesmärki „tekitada selgem rollijaotus prokuratuuri ja kriminaalhoolduse vahel ning selle kaudu vabastada prokuratuur kriminaaltäitevülesannetest, mille täitmiseks prokuratuuril ei ole ei sobivat struktuuri ega spetsialiste“, kuna suur osa praegusel ajal	Antud selgitus. Mõeldud ongi nii nagu kooskõlastuskirjas märgitud, et nende kohustuste osas, mis ei ole selgelt kriminaalhooldusega seostatavad (nt ÜKT) on otstarbekas kriminaalhooldusel ja prokuratuuril omavahel kokku leppida parimad praktikad. Seletuskirja vastavalt muudetud.

	määratavatest kohustustest ei sisalda kriminaalhoolduse elemente. Asjakohane näide on roolijoodikute oportuuniteet, mille puhul ei ole rahalist makset ega kriminaalhoolduse korraldatavaid programme/ÜKT-d ja seletuskirja loogika järgi justkui kriminaalhooldusele neid täitmiseks saata ei saa. Iseenesest on aga kriminaalhooldusseaduse paragrahvi 2 punkt 3 muudetud sõnastus avaram „(3) isik, kelle suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud ning kellele on prokurör või kohus määranud kriminaalmenetluse seadustiku § 201 lõike 2 või § 202 lõike 2 kohaselt kohustused, mille täitmist korraldatakse kriminaalhooldusosakonnas;“ ning kui sellega on mõeldud, et kriminaalhooldusele antud volitusnormi alusel saavad tulevikus prokuratuur ja kriminaalhooldus juba täpsemalt kokku leppida, kelle ja milliseid kohustusi täitma/jälgima hakataks, prokuratuuri hinnangul probleemi ei teki.	
6	Prokuratuur toetab karistusseadustiku muutmise ja sellest tulenevalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõud ning sellega kohtute ja prokuratuuri töökoormuse vähendamist lahendite täitmisel.	Teadmiseks võetud.
Riigikohus		
1	Eelnõuga plaanitakse menetlusbürokraatia ja kohtute koormuse vähendamiseks ning kriminaalhoolduse paindlikumaks korraldamiseks kiirkorras – s.o ilma VTK ja sisulisema analüüsita – muuta mh kinnipeetavate tingimisi ennetähtaegse vanglast vabanemise võimalusi. KarS § 76 lg-te 1-1 ja 2-1 ning § 76-1 lg 2 lisamisega sätestatakse tähtajad, millal kinnipeetav vabaneb vangistuse kandmise lõpufaasis (kuriteo täisealisena toimepannud isik sõltuvalt kuriteost 2/3 või 3/4 vangistuse ärakandmise järel, alaealisena kuriteo toimepannud isikud varem) ennetähtaegselt üldjuhul n-ö automaatselt. Nn kaitseklauslina nähakse ette kohtu võimalus keelata kinnipeetava selline automaatne ennetähtaegne vabastamine.	Teadmiseks võetud.
2	Ettepaneku tegemise õigus keelata kinnipeetava ennetähtaegne vabastamine on eelnõuga antud vanglale ja prokuratuurile (KrMS § 426 lg 2-1 ja VangS § 76 lg 8). Sellise ülesande panemine kahele asutusele ilma täpsemalt piiritlemata, mis olukorras ja alustel ettepanek kohtule teha, võib päädida sellega, et ettepanekut jätta kinnipeetav vabastamata kohtule ei esitatagi ning vanglast vabastatakse isik, kelle vabastamine ei ole kooskõlas vangistuse eesmärkidega või kes kujutab jätkuvalt ohtu ühiskonnale.	Antud selgitus. Seaduses ei ole otstarbekas kehtestada detailset korda, kuidas, millal ja kelle puhul hakkab vangla prokuratuuri teavitama nn hädapiduri esitamise vajadusest. Vangla ja prokuratuur peavad selles osas tegema koostööd ja vajadusel saab sätestada kokkuleppe põhipunktid määrusega. Seletuskirja vastavalt täiendatud.

3	Seletuskirjas nenditakse õigesti, et prokuratuuri ülesanne ei ole tegeleda karistuste täitmisega, mistõttu tuleks põhjalikult kaaluda, kas prokuratuurile sellise iseseisva õiguse andmine on otstarbekas. Praegusest menetluspraktikast ennetähtaegse vabastamise ja vabastamata jätmise asjades, mis Riigikohtusse kaevatakse, nähtub, et prokuratuuril on selles menetluses üldjuhul formaalne roll. Välja arvatud üksikud erandid, piirdub prokuratuur üldsõnaliselt vangla seisukohaga nõustumisega. Kuigi üksikjuhtudel võib prokuratuuril olla parem teadmine ennetähtaegse vabastamisega kaasnevatest riskidest, saab vanglale panna kohustuse vabastamise menetluses prokuratuuriga konsulteerimiseks – kas alati või teatud tingimuste esinemisel – ka seaduse alusel kehtestatava õigusaktiga. Lisaks on vajadusel võimalus prokurör kohtus ära kuulata. Prokuröri kaasamise võiks sõltuvalt asjaoludest otsustada vangla või kohus omal algatusel (vt ka KrMS § 432 lg 3-3, mis võib vajada muutmist).	Antud selgitus. Viidatud KrMS § 432 lõige 3-3 on piisavalt paindlik nn hädapiduri menetluseks. Seadusega ei ole otstarbekas kehtestada täpset korda, kuidas selline taotlus kohtule esitatakse, selleks peavad prokuratuur ja vangla peavad tegema koostööd, Vajadusel reguleeritakse see rakendusaktiga.
4	Normitehniliselt ei ole ennetähtaegsest vabastamisest keeldumise aluseks olevaid asjaolusid selgelt seotud KarS § 76 lg-ga 4 (algab sõnadega tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamise otsustamisel). Muu hulgas soovitame kaaluda ennetähtaegse vabastamise keelamise keelendi asemel vabastamata jätmist.	Antud selgitus. Nn hädapiduri taotluse esitamise kriteeriumid sätestatakse VangS-is ja neid ei ole otstarbekas korrata KarS-is. Viidatud KarS § 76 lg 4 sõnastus võimaldab otsustada nii vangistusest vabastada kui ka jätta vabastamata, kuigi seda ei ole otsesõnu nimetatud. Nn hädapiduri menetluse puhul võib kohus nõustuda taotluse esitajaga ja jätta kinnipeetava vabastamata või võib jätta taotluse rahuldamata ja kinnipeetava vabastada tingimisi enne tähtaega. Keelendi muutmise ettepanekut ei arvestata, kuna sellisel kujul so selgem.
5	Märgime, et eelnõu seletuskiri ei kajasta sõnagagi sellise eelnõukohase vabastamist keelava kohtu otsustuse vaidlustamiskorda, pidades siinjuures silmas ka seost Riigikogu menetluses oleva eelnõuga 560 SE.	Antud selgitus. Eraldi vabastamise korda eelnõuga ei looda. Mittenõustumise korral esitab kriminaalhooldusametnik erakorralise ettekande kohtule. Seletuskiri täiendatud.
6	Seletuskirja kohaselt ei kaasne seaduse jõustumisega vajadust muuta rakendusakte. Kinnipeetava tingimisi enne tähtaega vabastamise materjalide ettevalmistamise korra (justiitsministri 12.08.2010 määrus nr 28) § 5 lg 1 kohaselt arvutab vangla kinnipeetava vanglasse vastu võtmisel ja teeb	Antud selgitus. Kooskõlastuskirjas viidatud määruse täiendamine on töös. Eelnõuga täiendatakse nimetatud korra volitused, kuhu on muuhulgas lisatud kinnipeetava

	kinnipeetavale teatavaks karistuse täieliku ärakandmise korral vanglast vabanemise kuupäeva, samuti ka kuupäeva, millal kohtul tekib õigus otsustada tema tingimisi enne tähtaega vabastamine (elektroonilise valvega või ilma). Eelnõukohaste muudatuste tegemisel tuleks ette näha, et vangla arvutab ka kinnipeetava KarS § 76 lg-tes 1-1 ja 2-1 ning § 76-1 lg-s 2 sätestatud tähtajad. Vastasel juhul võib jääda kohtu kohustuseks iga kord, otsustades kinnipeetava vabastamise üle KarS § 76 lg 1 p-s 2, lg 2 p-s 2 ja § 76-1 lg 1 p-s 2 sätestatud tähtaegadel, hakata hindama, kas järgmine vabanemise võimalus oleks KarS § 76 lg-tes 1-1 ja 2-1 ning § 76-1 lg-s 2 nimetatud tähtaegadel, ehk kas juba tuleb ette kindlaks määrata kinnipeetava vabanemise puhuks kontrollnõuded ja kohustused. See omakorda suurendaks kohtu töökoormust	vabastamise keelamise taotluse esitamine. Seletuskiri täiendatud.
7	Eelnõukohase seadusega tehakse KarS-s, KrMS-s, VangS-s ja KrHS-s muudatused, millega antakse kriminaalhooldusametnikele võimalus kujundada kriminaalhooldusaluse katseaega rohkem tema vajaduste ja käitumise järgi ning reageerida paindlikumalt katseaja ja käitumiskontrolli tingimuste rikkumistele. Plaanis on anda kriminaalhooldusametnikele õigus kriminaalhooldusaluse nõusolekul talle kohtu määratud kohustusi muuta, asendada või lisada. Kohustuste tühistamine, katseaja pikendamine või lühendamine ning vangistuse täitmisele pööramine jääb endiselt kohtu ainupädevusse.	Teadmiseks võetud.
8	Seletuskiri nendib, et „luuakse võimalus, et süüdlase nõusolekul saab kriminaalhooldusametnik kohustusi muuta, asendada või lisada, mis vähendab nn automaatse ennetähtaegse vabastamise puhuks etteulatuvalt kohustuste määramisel kohtu võimalikku muret valede kohustuste panemisega“. Õiguslikult on äärmiselt küsitav kriminaalhooldajale antav õigus eirata täitmiseks kohustuslikku kohtulahendit (KrMS § 409). N-ö valede kohustuste panemise tõenäosus ehk pandud kohustuste muutmise vajadus on ilmselt aktuaalne kõigis ennetähtaegse vabastamise etappides.	Teadmiseks võetud.
9	Senist kriminaalhoolduse praktikat analüüsid oleks võimalik kujundada seisukoht, kas ja kuidas kohus kriminaalhooldaja ettepanekul juba katseaja tingimusi määraates saaks jätta kriminaalhooldajale vajaliku valikuruumi. Seletuskirja mõnda näidet kasutades: kui kohustuseks on alkoholi biomarkeri testi tegemine üks kord poole aasta jooksul, aga seda oleks vaja teha sagedamini, siis võiks kohtulahendiga määrata testi	Teadmiseks võetud.

	tegemise kohustuse nt vähemalt kord poolaastas või kriminaalhooldusala nõusolekul sagedamini; kui kohus on pannud kohustuse käia psühholoogi vastuvõttudel, kuid pärast esimest vastuvõttu selgub, et vaja oleks hoopis psühhiaatri abi, võiks kohustus olla algusest peale sõnastatud viisil, et psühholoogi soovitusel on hõlmatud ka psühhiaatri juures käimine. Sama põhimõtet oleks piisavalt läbi mõeldes võimalik rakendada ka kohustuste asendamise vajaduse olukorras. Kriminaalhoolduse paindlikumaks muutmise sisulist poolt seletuskiri praegu põhjalikumalt paraku ei kajasta, mis teeb seetõttu raskemaks ka eelnõu kohta arvamuse andmise.	
10	Eelnõu sisaldab ka KarS § 75 lg 1 muudatust, mida põhjendatakse järgmiselt: „Lisaks muudetakse KarS § 75 lõike 1 sissejuhatavat lauseosa ning KarS § 75 lõiget 3 selliselt, et ka kohus saaks paindlikumalt läheneda käitumiskontrollile allutatud süüdlasele kontrollnõuete määramisel. Kui siiani on saanud kohus valida individuaalselt kohustusi ja on pidanud määrama kõik KarS § 75 lõikes 1 nimetatud kontrollnõuded, siis muudatuse tulemusel on võimalik lähtudes konkreetsest isikust teha kontrollnõuetest valik.“ Sellega kontrollnõudeid (KarS §75 lg 1) puudutava muutmisevajaduse selgitused piirduvad, toodud pole ühtegi asjakohast näidet, rääkimata eelnõuga kaasneda võivatest mõjudest. Seetõttu jääb õhku küsimus, et millest lähtudes kohtud muudatuse jõustudes peavad hakkama uut praktikat kujundama, kas vajalik on kohtunike eelnev koolitus või piisab nt juhendmaterjali koostamisest jne.	Võetud teadmiseks. Muudetud eelnõu ja täiendatud seletuskirja. Vajadusel tagatakse kohtunikele koolitus või juhendmaterjal.
11	Lisaks ei nähtu seletuskirjast, kas on mõeldud võimalusele anda kriminaalhooldusametnikule õigus tühistada tema enda poolt kriminaalhooldusala (nimetatud nõusolekul) määratud täiendavaid kohustusi. Kui eelnõu seletuskirja järgi on kriminaalhooldusametnikule laiemate õiguste andmise üheks sihiks kohtute töökoormuse vähendamine, siis jättes üksnes kohtule võimaluse tühistada kriminaalhooldusametniku poolt määratud kohustusi, ei leia see eesmärk maksimaalset ära kasutamist. Ühtlasi puudub põhjus, miks kriminaalhooldusametnikul ei võiks olla pädevust tühistada ta enda määratud kohustust, kui kohustuse vajadus ära langeb.	Antud selgitus. Kohustuse tühistamise õigust kriminaalhooldusametnikule ette ei nähta, et vältida võimalikku manipuleerimist hooldusala poolt, seda olenemata kas kohustuse on määratud kohus või kriminaalhooldusametnik.
12	Ülevaatamist ja ühtlustamist vajab KarS § 69 lg 6, § 69-2 lg 9, § 74 lg 4, § 76 lg 7, § 77 lg 3-1 ja § 87 lg 4 sõnastus osas, mis puudutab kriminaalhooldusametnikule antavaid õigusi. Kui seletuskirja kohaselt antakse kriminaalhooldusametnikule õigus	Antud selgitus. Kooskõlastuskirjas loetletud sätetes on ka kehtivas seaduses ainult täiendavate kohustuste panemine. Kohtu poolt kohustuste kergendamine või tühistamine (eelnõus muutmine,

	kriminaalhooldusosaluse kohustusi muuta, asendada või lisada, siis osutatud sätted märgivad valdavalt ära vaid ametniku õiguse kohustusi lisada. Teisisõnu, eelnõu praegune sõnastus ei vasta täies mahus seletuskirjas sisalduvatele selgitustele ehk korrigeerida tuleb kas eelnõu või seletuskirja.	asendamine või tühistamine) on reguleeritud KarS § 75 lõikes 3. Eelnõuga järgitakse sama loogikat. Kriminaalhooldusametnikule antavad õigused sätestatakse uues lõikes 3-1.
13	Eelnõuga laiendatakse kriminaalhooldusametniku pädevust mh õigusega allutada kriminaalhooldusosalune tema nõusolekul elektroonilisele valvele (KarS § 69-2 lg 9, § 75 lg 2 p 9). Kehtiva elektroonilise valve täitmise ja järelevalve korra (justiitsministri 22.02.2007 määrus nr 1) § 2 kohaselt on kriminaalhooldusosakonna pädevuses vaid arvamuse andmine elektroonilise valve kohaldamise võimalikkuse kohta, elektroonilise valve täitmise tagamine ja elektroonilise valve täitmise üle järelevalve teostamine (p-d 1-1 , 2 ja 3). Kuna tegemist on kriminaalhooldusametniku uue õigusega, siis peaks seletuskirjas seda põhjendama. Praegu ei ole seletuskirjas vastavat kommentaari või selgitust, kuidas ametniku poolt kriminaalhooldusosaluse elektroonilisele valvele allutamine toimub või milline dokument saab sellisel juhul täidetavaks dokumendiks.	Antud selgitus. Kooskõlastuskirjas viidatud korda täiendatakse vastavate sätetega.
14	Eelnõu eristab KarS § 75 lg 2 p 11 alusel süüdlasele muu asjakohase kohustuse määramist, milline õigus on kohtu kõrval ka kriminaalhooldusametnikul, ja süüdlase ettepanekul talle KarS § 75 lg-s 2 sätestatust muu kohustuse määramist, mida võib teha ainult kohus (KarS § 75 lg 4). Seletuskirja kohaselt seisneb vahe selles, et p-s 11 on muu asjakohase kohustuse all silmas peetud kohustust, mis ei mahu mõne eelneva punkti alla, kuid on seotud kuriteo toimepanemise asjaolude ning süüdlase isikuga. Lõikes 4 on aga silmas peetud sellist kohustust, mille lisamise ettepaneku teeb süüdlane ise ja tegemist võib olla igasuguse kohustusega, mis ei pea olema seotud toime pandud teoga ega muul moel asjakohane (nt võib süüdlane pakkuda, et ta lubab hakata tegelema hommikujooksuga, veedab rohkem aega perega, viib korteriremondi lõpule vms). Eelnõu seletuskirjas puudub põhjendus, miks on KarS § 75 lg p 11 alusel õigus kohustust lisada ka kriminaalhooldusametnikul, aga KarS § 75 lg 4 alusel saab kohustuse määrata vaid kohus. Lisaks vajab KarS § 75 lg 2 p 11 keelelist toimetamist, kuna ei ühildu lõike 2 ülejäänud punktidega.	Arvestatud. Eelnõu ja seletuskirja muudetud.
15	Pakutud muudatuste taustal vajab läbimängimist nt olukord, kus kriminaalhooldusametnik on kriminaalhooldusosaluse nõusolekul kohustusi muutnud või lisanud, kuid kriminaalhooldusosalune hiljem muudatusega ei nõustu, nt väites, et mõistis	Antud selgitus. Kriminaalhooldusametnik esitab sellise juhtumi puhul kohtule erakorralise ettekande sarnaselt

	kriminaalhooldusametnikku või lisatava kohustuse sisu valesti, mistõttu andis eksliku nõusoleku. Kas ja millises menetluses saab kriminaalhooldusalune sel juhul talle pandud kohustusi vaidlustada?	kehtivale korrale. Seletuskirja täiendatud.
16	Seletuskirjas tuleks ka üldisemas vaates selgelt kajastada seda, kuidas on tasakaalustatud ja kuidas kontrollitakse kriminaalhooldusametniku tegevust talle eelnõu kohase suurema pädevuse andmisel. Silma jäi seegi, et muudatuste põhjendused lähtuvad peaaesjalikult kohtute koormuse vähendamise eesmärgist, käsitlemata on aga muudatuste mõju vanglateenistusele (võimalik koormuse kasv, kriminaalhooldajate kohtade arv jmt).	Arvestatud. Seletuskirja täiendatud.
19	Kui menetlusalune isik ei tasu talle kohtuvälise menetleja määratud või kohtu mõistetud rahatrahvi, nõuab selle sisse kohtutäitur täitemenetluse seadustikus ette nähtud korras (vt eeskätt TMS § 199 jj). Kehtiv õigus näeb aga lisaks ette, et kui täitemenetluses ei õnnestu rahatrahvi sisse nõuda, teeb maakohus sissenõudja avalduse alusel määruse rahatrahvi asendamise kohta arestiga või üldkasuliku tööga. Rahatrahvi asendamise arestiga või üldkasuliku tööga lahendab maakohus süüdlase osavõtul. Kohtusse kutsutakse süüdlase taotlusel kaitsja ning kuulatakse ära tema arvamused. Sellised asenduskaristuse kohaldamise menetlused on küll enamasti lihtsad, ent neid on võrdlemisi palju ja need koormavad olulisel määral ennekõike kohtu tugistruktuure. Näiteks on nii mõnigi kord aeganõudev teha kindlaks süüdlase elukoht ja toimetada talle kätte kohtukutse ning saavutada tema kohtusse ilmumine. Ka kohtunike tööaja panustamine seda laadi küsimuste lahendamisele ei ole otstarbekas. Arvestagem sedagi, et väärted on üldjuhul kergemad süüteod. Tasumata rahatrahve on uue väärtetoimepanemise korral võimalik arvestada isikule karistuse mõistmisel asjaoluna, mis räägib tugevalt aresti kohaldamise kasuks (kui uue väärtetoimepanemise selle ette näeb). Soovi korral on võimalik seadust täiendada ka nii, et kohus saaks isiku uut väärtetoimeasja lahendades aresti või üldkasuliku tööga asendada tema varasemad tasumata rahatrahvid, kui nende täitmine ei ole aegunud. Sel juhul jääks aga ära suur hulk kohtumenetlusi, mille ainsaks sisuks on küsimus, kas isikule väärtetoime eest kohaldatud, kuid tasumata rahatrahvi tuleb pärast edutut sundtäitemenetlust aresti või üldkasuliku tööga asendada või mitte. See annaks (maa)kohtute töökoormuse vaates tuntava kokkuhoiu.	Võetud teadmiseks. Ettepanek on võetud täiendavaks analüüsiks tulevikus.
Tartu Ringkonnakohtus		

1	Tartu Ringkonnakohus tänab võimaluse eest avaldada arvamust karistusseadustiku muutmise ja sellest tulenevate teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu kohta, mis käsitleb muudatusi tingimisi ennetähtaegse vangistusest vabastamist ning kriminaalhoolduse- ja oportuuniteedi täideviimist puudutavas. Üldiselt saame seletuskirjas välja toodud põhjendustega nõustuda ja eelnõus pakutud tingimisi vabastamise menetluse reformi toetada. Soovime siiski märkida järgmist.	Teadmiseks võetud.
2	Põhiseaduse kohaselt mõistab õigust kohus. Karistusõiguses on kohtumõistmise kõige selgemaks väljenduseks karistus. Sellest lähtuvalt ei tohiks tekkida võimalust, et mõni organ või isik saab kinnipeetu vabastamise üle otsustada kohtust n-ö täielikult mööda minnes. Nii oleks see ka juhul, kui keegi võiks teha kurjategija vanglast vabastamise otsustuse nõnda, et kohus seda otsustust kuidagi väärata ei saaks. Näib, et praeguse eelnõu kohaselt kohtu selline keskne roll säilib. Tõsi, üldreeglina sätestatakse, et kinnipeetav vabaneb 2/3 või 3/4 karistuse ära kandmisel – ehk justkui „sõidetakse üle“ kohtu otsusest, mille kohaselt kuulub kandmisele kogu karistus. Samas aga on kohtul võimalik ennetavalt selline 2/3 või 3/4 karistuse kandmisele järgnev automaatne vabastamine ära keelata. Eelnevast tulenevalt on selline keelamisvõimalus kõigiti põhjendatud.	Teadmiseks võetud.
3	Samas jääb seaduseelnõu pinnalt ebaselgeks, millest kohus sellise keelamise üle otsustades lähtuma peab. Seletuskirjas märgitakse, et niisugune abinõu võimaldab takistada nende isikute vabastamist, kes pole vangistuse eesmäärke saavutanud ja kujutaks isegi oma vanglakaristuse lõppstaadiumis ühiskonnale ohtu. Tartu Ringkonnakohtu hinnangul võiks sellise määratluse lisada seaduse teksti. Nimelt tuleb põhiseaduse (PS) kohaselt riigivõimu teostada seaduse alusel (PS § 3 ls 1). Seletuskiri ei ole seadus. Sellest lähtuvalt peaks seadus sisaldama vähemalt mingeidki (üldisi) suuniseid selle kohta, millest lähtuvalt mingi otsustus teha tuleb. Seega võiks kaaluda näiteks seaduse täiendamist klausliga, et otsustuse kinnipeetava tingimisi vabastamise keelamise kohta teeb kohus tulenevalt sellest, kas isik kujutab endast „ühiskonnale ohtu“ või mitte	Arvestatud osaliselt. Kooskõlastuskirjas soovitatud juhised on lisatud VangS §-i 76 vabastamise keelamise taotluse esitamise juurde. Kohtule otsustamiseks eraldi kriteeriume ei sätestata.
4	Niisamuti – või alternatiivselt – võiks mõelda ka seaduse täiendamise peale selle osas, millest lähtuvalt kohus üldse tingimisi vabastamise otsuse teeb. Praegu öeldakse KarS § 76 lg-s 4 küll seda, milliseid aspekte kohus vabastamist kaaludes arvesse võtma peab, aga pole mingit infot selle kohta, milline on see sisuline küsimus, mille kohus neid aspekte arvesse	Vt eelmist kommentaari.

	võttes lahendama peab. Riigikohus jõudis mõne aasta eest seisukohale, et tuleb prognoosida uute kuritegude ohtu. Näib, et see uute kuritegude oht võiks olla seesama, mida praeguses seletuskirjas nimetatakse ohuks ühiskonnale. Seetõttu võiks selle seadusse lisada umbes nõnda: „§ 76 lg 4: Tingimisi enne tähtaega vabastab kohus vangistusest süüdlase, kellest lähtuv oht ühiskonnale on piisavalt madal. Selle ohu taset hinnates arvestab kohus kuriteo toimepanemise asjaolusid, süüdlase isikut, varasemat elukäiku ning käitumist karistuse kandmise ajal, sealhulgas osalemist uue kuriteo toimepanemise riski vähendavates tegevustes või nõusolekut osaleda sellistes tegevustes käitumiskontrolli ajal, samuti tema elutingimusi ja neid tagajärgi, mida võib süüdlasele kaasa tuua tingimisi enne tähtaega karistusest vabastamine.“	
5	Saab nõustuda sellega, et vangistuse järgne kriminaalhooldus aitab kaasa kurjategija edaspidisele õiguskuulekale elule. Siiski ei saa eeldada, et ka edaspidi jääb ennetähtaegselt vabastatute retsidiivsusmäär vaid 16% (seletuskirja lk 14) peale. Kui eeldada, et kohtud on retsidiivsusrisi prognoosinud kasvõi mõnevõrra õigesti, peaks retsidiivsusmäär ilmselt mõnevõrra tõusma, sest vanglast vabanevad automaatselt ka mõned sellised inimesed, kes kujutavad endast kõrget uute kuritegude ohtu ja keda kohtud ei vabastaks – ja kes pärast vabanemist hakkavad panema toime kuritegusid.	Teadmiseks võetud.
6	Juhime tähelepanu sellelegi, et käitumiskontrolli rakendamine ei pea tingimata eeldama inimese ennetähtaegset vabastamist: KarS § 87-1 näeb ette karistusjärgse käitumiskontrolli. Tõsi, see eeldab praegu väga rangeid nõudeid. Samas ei pruugiks see nõnda olla. Näiteks Saksamaal on karistusjärgse käitumiskontrolli (kriminaalhoolduse) rakendamine võimalik küllaltki paljudel juhtudel (vt sealse karistusseadustiku § 68 jj.). Eestiski oleks mõeldav seadusemuudatus, mille kohaselt hakataks lõpuni kantud vangistuse puhul rakendama käitumiskontrolli senisest märksa enam.	Teadmiseks võetud.
7	Kuivõrd edaspidi vangla hinnangu roll vabastamise üle otsustamisel suureneb, peaks vangla panustama sellele, et need hinnangud oleksid kvaliteetsed. Seni see kahjuks tihtipeale nii olnud ei ole: kohtud on korduvalt teinud vanglatele etteheiteid, et pole võimalik mõista, mille alusel n-ö retsidiivsusprotsendid tekivad, miks ei toeta vangla mõne „madala retsidiivsusprotsendiga“ inimese vabastamist jne.	Teadmiseks võetud.

8	Võiks kõrvaldada ühe ilmselge vea senises seaduses. KarS § 77 lg 2 on sõnastatud nii: „Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud isiku tingimisi ennetähtaegsel vabastamisel arvestatakse käesoleva seadustiku § 76 lõikes 4 sätestatud.“ KarS § 77 ei kõnele tingimisi ennetähtaegsest vabastamisest, vaid eluaegset vangistust kandva inimese tingimisi vabastamisest (mingit vangistustähtaega ei ole). Niisiis võiks sõna „ennetähtaegsel“ välja jätta.	Arvestatud. Eelnõu ja seletuskirja täiendatud.
9	Väga tervitav on see, et edaspidi ei pea kohus enam tegelema n-ö kriminaalhoolduslike kõrvalasjadega, st kohtu pädevusse jäetakse vaid olulised otsustused. Teisest küljest tuleb tagada, et niisugused olulised otsustused jääksid tõepoolest kohtu teha – mitte kriminaalhooldaja pädevusse. Vastasel korral saaks kriminaalhooldaja liigse otsustusõiguse inimese vabaduste üle ja see võiks olla mh problemaatiline tulenevalt põhiseaduse § 146 ls-st 1, mille kohaselt mõistab õigust ainult kohus.	Teadmiseks võetud.
Harju Maakohus		
1	Tänan võimaluse eest esitada arvamus karistusseadustiku muutmise ja sellest tulenevate teiste seaduste muutmise seaduse (muudatused seoses ennetähtaegse vabanemise, kriminaalhoolduse ja oportuuniteediga) eelnõule. Eelnõuga tutvumise järgselt laekus kohtu esimehele arvamus Harju Maakohu kohtunikelt. Arvamustes toodud arvamused ja tähelepanekud on alljärgnevad.	Teadmiseks võetud.
2	Seadusandja plaan ajakohastada tingimisi enne tähtaega vabanemise (TEV) regulatsiooni on tervitav. Muudatuste eesmärgiks on tõsta õigusselgust, tagada õigussüsteemi efektiivsem toimimine ning vähendada koormust kohtutele juhtumites, kus ennetähtaegne vabastamine võiks toimuda selgete eelduste täitumisel. Samuti on loogiline, et riik otsib võimalusi süsteemsemaks lähenemiseks kinnipeetavate taasühiskonnastamisel ja riskide maandamisel.	Teadmiseks võetud.
3	Probleemseks ning kaalumist vajavaks võib samas pidada asjaolu, et muudatuse kohaselt otsustab vabastamise faktiliselt vangla või prokuratuur, mitte kohus. See lähenemine vähendab kohtuliku kontrolli olulisust ja võib viia subjektiivsete hinnangute põhjal tehtavate otsusteni. Vangla hinnang kinnipeetava vabastamise otstarbekuse kohta võib sõltuda isiku üldisest käitumismuljest, mitte tegelikust ohust ühiskonnale. See loob ohu, et meeldivalt käituv, ent ohtlik isik vabastatakse, samas kui vähem meeldiv, kuid tegelikult väheohtlik inimene jäetakse kinni. Selline	Antud selgitus. Eelnõuga tehtavad muudatused puudutavad ennetähtaegset vabastamist vangistuse hilises faasis, mõnikord paar kuud või paar päeva enne karistuse ärakandmist. Selles etapis ei ole enam otstarbekas kohtu täiendav koormamine. Kohus saab eelnevalt suunata vangla tegevust sellega, kui avaldab oma arvamust viimase nn tavalise ennetähtaegse vabastamise menetluse käigus, mil

	praktika kahjustab õiguskindlust ja võrdsuse põhimõtet.	kohus peab määrama etteulatuvalt katseaja, kohustused ja kontrollnõuded.
4	Eelnõus ei ole selgelt määratletud, milliste objektiivsete kriteeriumite alusel vangla või prokuratuur saavad otsustada vabastamise peatamise üle. Selline määramatus loob aluse meelevaldseks ja ebaühtlaseks kohtlemiseks. Praegune praktika näitab, et prokuratuur ei täida sisulist kontrolli vangla ettepanekute üle, vaid pigem vormistab need automaatselt. Prokuratuuril puudub nendes küsimustes iseseisev seisukoht ning see on tihedalt seotud vangla hinnangutega, mis veelgi suurendab ohtu, et otsused ei ole piisavalt kaalutletud ega sõltumatud.	Antud selgitus. Kooskõlastuskirjas viidatud kriteeriumid on lisatud VangS §-i 76 vabastamise keelamise taotluse esitamise juurde. Kohtule otsustamiseks eraldi kriteeriume ei sätestata. Vt ka Tartu Ringkonnakohtu arvamust punktis 3 ja vastust sellele.
5	Samuti ei taga uus kord automaatse vabastamise võrdset rakendamist kõikide kinnipeetavate suhtes. Kui vabastamise küsimuses kehtivad erandid, mille otsustamine on vangla ja prokuratuuri käes, on alust arvata, et süsteem ei toimi kõigi suhtes ühetaoliselt. See loob soodsa pinnase manipuleerimiseks ja ebavõrdseks kohtlemiseks, mida tuleb vältida. Senises praktikas on esinenud juhtumeid, kus vangla on toetanud tingimisi enne tähtaega vabastamist ka siis, kui isikul puudus kindel elukoht, tal oli rohkelt distsiplinaarkaristusi ja vabastamise põhitingimused ei olnud täidetud. Seega ei saa pidada vangla hinnanguid alati usaldusväärseks ja objektiivseks, mis omakorda seab kahtluse alla muudatuse õiguspärasuse ja toimivuse.	Teadmiseks võetud. Vt ka eelmist kommentaari.
6	Et tagada õiglane ja läbipaistev vangistuspoliitika, võiks kaaluda ettepanekut vabastada kõik kinnipeetavad automaatselt seaduses ettenähtud karistuse osa kandmise järel, ilma erisuste ja eranditeta. Samas muutub sellisel juhul muutub küsitavaks vajadus lühimenetluse järele, millega karistust vähendatakse 1/3 võrra enne vangistuse määramist – tekiks olukord, kus karistust vähendatakse justkui topelt.	Teadmiseks võetud.
7	Samuti avaldati arvamust, et kinnipeetavate käitumise reguleerimiseks tuleb rohkem kasutada selgeid ja rangeid distsiplinaarkaristusi vanglasiseselt. Kui kinnipeetav rikub korduvate rikkumistega vanglareegleid, tuleks talle määrata reaalne karistus (nt kartser), mis annaks selge signaali käitumise vajalikkusest. Selline lähenemine on aus ja välistab võimaluse, et vabastamise üle otsustatakse sisuliselt käitumise põhjal ilma objektiivse aluskontrollita.	Teadmiseks võetud.

8	Mis puudutab eelnõus sisalduvaid kriminaalhoolduse korraldust puudutavaid muudatusi, siis nende ettepanekutega ollakse täielikult nõus.	Teadmiseks võetud.
Tartu Ülikooli õigusteaduskond		
1	Justiits- ja digiministeerium on esitanud Tartu Ülikooli õigusteaduskonnale karistusseadustiku muutmise ja sellest tulenevate teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (muudatused seoses ennetähtaegse vabanemise, kriminaalhoolduse ja oportuuniteediga) arvamuse avaldamiseks. TÜ karistusõiguse osakond tänab ministeeriumit kaasamise eest. Märkime, et meie hinnangul on eelnõu veel toores ning vajaks täiendavat analüüsi järgmistel põhjustel.	Teadmiseks võetud.
2	Kuigi eelnõus on väljatöötamiskavatsuse koostamata jätmist põhjendatud kiireloomulisusega ja viimast omakorda riigieelarvega seotusega (lk 2 ja 3), puudub eelnõus selgelt jälgitav arvutus- ja analüüsikäik selle kohta, milline on eelnõu potentsiaalne mõju riigieelarvele. Paljud eelnõud mõjutavad ühel või teisel viisil riigieelarvet, mistõttu tuleks võimalusel vältida liigkergekäelist viitamist sellest tulenevale võimalusele jätta väljatöötamiskavatsus koostamata.	Teadmiseks võetud.
3	Arvestades, et eelnõu sisaldab põhimõttelist muudatust – automaatse ennetähtaegse vabastamise süsteemile üleminekut, mõjutab see eelduslikult turvalisust ja ühiskondlikke hoiakuid. Sellest johtuvalt vajab selline eelnõu ühiskondlikku heakskiitu. Karistamissüsteem on alati kõrgendatud avaliku huvi tähelepanu all ning arvukad uuringud protseduurilise õigluse valdkonnas (nt T. R. Tyleri kästlus, nt Procedural Justice, Volumes I and II, Rotledge 2005) viitavad sellele, et üldine õigussüsteemi ja usaldusest selle süsteemi vastu, mis omakorda sõltub mh sellest, kui legitiimseks peavad ühiskonnaliikmed otsustusprotsesse. On tõsi, et kuivõrd karistussüsteem on paljude ühiskonnaliikmete jaoks küllaltki emotsionaalne teema, võib ja peabki seadusandja põhjendatud juhtudel n-ö avalikust arvamusest irduma. Siinkohal on aga rõhk sellel, et seadusandja peab valikuid kaaluma ja langetatud otsust ka põhjendama. Eelnõu seletuskirjast selliseid kaalutlusi ja põhjendusi ei nähtu. Esitame enda väite tõestamiseks järgmise arutluskäigu	Antud selgitus. Tegemist ei ole automaatse ennetähtaegse vabastamisega. Automaatse vabastamise korral ei toimuks täiendavat hindamist vanglas ning puuduks vabastamist pidurdav süsteem. Mõlemad nimetatud komponendid on eelnõus olemas. Praktikas võib juhtuda, et vangla tegevus on pigem konservatiivne ja vabastamist püütakse keelata rohkem. Eelnõuga kavandatavad muudatused puudutavad kinnipeetavaid, kellel on jäänud karistuse lõpliku ära kandmiseni väike aeg, v-olla mõni kuu või mõni päev. Kehtiva seaduse alusel vabaneksid need inimesed ilma igasuguse järelevalve ja toeta, muudatus võimaldab neid vabastada kriminaalhoolduse järelevalve alla kasvõi lühikeseks ajaks ja so ühiskonna vaatest kindlasti positiivne.
4	Põhjust ei ole vastu vaielda sellele, et ennetähtaegne vabanemine koos kriminaalhooldusega on eelduslikult süüdlase jaoks sujuvam naasmine ühiskonnaellu.	Teadmiseks võetud.

	Seega võiks tõepoolest olla sanktsioonisüsteemi eesmärgiks võimalikult palju vanglast vabanenuid sellisele kontrollile ka mõneks ajaks allutada. Küll aga ei ole selle eesmärgi saavutamiseks ainuvõimalik lahendus automaatne vabanemine koos vanglapoolse „hädapiduriga“. Võiks ka olla ju teistpidi: teatud tähtaja möödumisel toimetatakse kõik kinnipeetud kohtuniku ette ja kohtunik otsustab, kas isik vabaneb või mitte (n-ö automaatne vabanemine „katapuldiga“). Eelnõus puudub veenev selgitus, miks valitud on „hädapiduri“ variant, seda mh arvestades ka järgnevalt käsitletud „hädapiduri“ süsteemiga seotud probleeme.	
5	Võib eeldada, et automaatne vabanemine „hädapiduriga“ võiks olla kohtusüsteemi seisukohalt odavam lähenemine, sest kohtul pole sellisel juhul vaja iga kinnipeetava kohta kellel tähtaeg on saabunud, eraldi vabastamisotsust langetada. Motiveerivalt võib selline lähenemine mõjuda süüdlasele, kes võib vahetumalt tunnetada, et „kui ma nüüd korralikult käitun, mu vabanemisele kätt ette ei panda“. Küll aga tekib siin süsteemi efektiivsuse kõrval hoopis teine ja sisulisem argument: süsteemi usaldusväärsus. Nimelt sõltub sellisel juhul vabastamise praktika kujunemine suures ulatuses vanglasüsteemist: nende isikute vabanemist, kellele vangla kätt ette ei pane, kohus ei kontrolli, nende isikute, kellele paneb, kontrollib. Puudub igasugune alus järeldada, et vangla teeb otsustuse selle kontingendi osas, kellele ta kätt ette ei pane, usaldusväärse metoodika põhjal. Vanglateenistuses on praegu teadaolevalt riskihindamise vahendina kasutusel Suurbritanniast üle võetud OASys (Offender Assessment System), millele tuginemise osas on kohtud, sealhulgas Riigikohus olnud varasemalt kriitilised. Riigikohtu hinnangul ei saa OASys'e tulemustele ennetähtaegse vabastamise menetluses tugineda (RKKKm nr 1-09-14104). Kui vangla pole seni suutnud selgitada oma kasutatava vahendi metoodikat ega psühhomeetrilisi omadusi, jääb paratamatult mulje, et inimesed, kes vanglas riskihindamisi läbi viivad ei mõista selle tegevuse sisu. Ka teaduskirjanduses on OASys kritiseeritud, kuna selle statistilise mudeli ennustav valiidsus (kas ennustab korrektselt õigusvastast käitumist) on kaheldav nii üldise õigusvastase käitumise kui vägivallariski puhul. Olgu toonitatud, et Suurbritannias kasutatakse pikema karistusega raskemate isikuvastaste kuritegude sooritajate ennetähtegse vabastamise puhul riskihindamisel lisaks OASys'ele ka valiidsemaid mõõdikuid nagu VRAG ja HCR-20 V3. Niisuguses olukorras ei ole mõeldav, et vangla jätkab senist riskihindamise praktikat, kuid seletuskirjast ei	Antud selgitus. Kehtiva seaduse alusel kontrollib kohus tingimisi enne tähtaega vabastamist mitmel korral kui ta keeldub kinnipeetavat ennetähtaegselt vabastamast. Sama loogika jääb alles. Eelnõu kohaselt peab kohus viimasel korral nõ tavalise ennetähtaegse vabastamise menetluse ajal määrama etteulatuvalt nn automaatse vabastamise ajaks katseaja, kontrollnõuded ja kohustused. Kui vajadust nõ hädapidurit tõmmata ei ole, siis vabastatakse kinnipeetav eelnevalt kohtu poolt määratud tingimustel.

	ilmne süsteemset plaani, kuidas vanglasüsteem või ka prokuratuur peaksid oma „hädapiduri“ tõmbamist põhjendama, kuigi neil lasub see kohustus. Seletuskirjas on toodud välja, et vangla ja prokuratuur oskavad konkreetse kinnipeetava osas teha kõige paremini prognoose eri- ja üldpreventsiooni eesmärges silmas pidades, kuid tuleb teadvustada, et eriteadmised korduva õigusvastase käitumise osas tulevad siiski käitumis- ja närviteaduse valdkonnast. Teadupärast on olemas laialt aktsepteeritud ja tõendust leidnud meetodikaid, vahendeid ja mudeleid, mis saaksid anda ennetähtaegse vabastamise kontekstis tõenduspõhiste prognoosotsuste tegemiseks hea pinnase. Üks sellistest vahenditest on käesolevalt Eesti kinnipeetavate valimil valideerimisel, kuid Justiitsministeerium ei ole selle vastu huvi üles näidanud vaatamata korduvatele pakkumistele. Tähelepanu tuleb juhtida asjaolule, et tõenduspõhine ja tasemel korduva õigusvastase käitumise riski hindamine nõuab vastavat haridust ja väljaõpet ning sageli eriteadmisi psühholoogias ja psühhopatoloogias. Rõhutame siinkohal, kohtupraktika, mis on avalik, läheb sammsammult tõenduspõhisema riskihindamise teed, kaasates otsustusprotsessi valdkonna eksperte. Seetõttu on alust arvata, et nende süüdlaste puhul, kes „hädapiduri“ tõmbamise korral kohtu ette jõuavad, saab risk adekvaatse(ma)lt hinnatud ja ohtlikkus või selle puudumine järeldatud. Kui eelnõus kirjeldatud automaatse vabastamise süsteem peaks vastu võetama, annab see küll avalikkusele täiendavad argumendid nõudmaks vanglasüsteemi läbipaistvamaks muutumist ennetähtaegse vabastamise valdkonnas riskihindamise meetodika osas ning vanglas riski hindamise süsteemi kvaliteedi tõusu. Siiski oleks korrektne, kui asi käiks selles järjekorras, et kõigepealt vanglasüsteem ennast tõestab ja alles siis antakse talle selle põhjal ulatuslikum diskretsioon selles valdkonnas. Kuigi iseäranis peaks riskihindamise süsteem olema kvaliteetne isikute puhul, kes on toimepannud raskeid isikuvastaseid kuritegusid (siin on üksikisiku ja ühiskonna jaoks kaalul kõige rohkem), tuleks pikas perspektiivis püüelda kogu süsteemi kvaliteedi tagamise poole. Õigusriigile on kohane teha otsuseid tuginedes tõenduspõhistele alustele.	
6	Kui „hädapiduri“ tõmbamine jääb vangla kanda, siis arvestada tuleb sellega, et praktikas on esinenud juhtumeid, kus nii vangla kui ka prokuratuur toetavad kinnipeetava ennetähtaegset vabastamist, ent kohus jääb siiski eriarvamusele ning ei rahulda vastavat	Antud selgitus. Eelnõusse on lisatud VangS §-i 76 juhised vanglale vabastamise keelamise taotluse esitamiseks. Kohtule otsustamiseks

	taotlust. Sellised juhtumid päädiks eelnõu valguses süüdlase vabastamisega. Seega kerkib eelnõuga kavandatava süsteemi puhul oluline õiguspoliitiliselt oluline küsimus: kas vanglale ja prokuratuurile ei ole kavandatava süsteemi raames antud liialt suur ning sisuliselt kontrollimatu kaalutusõigust? See omakorda võib hakata mõjutama kinnipeetavate või süüdistatavate kriminaalmenetluslikku käitumist. Näiteks võib kujuneda arusaam, et koostöö õiguskaitseasutustega – sh ütluste andmine või kokkuleppemenetlusega nõustumine - suurendab tõenäosust hilisemaks ennetähtaegseks vabanemiseks. Selline arusaam võib tekitada ootusi ja sõltuvusmehhanisme, mis ohustavad isiku tegelikku menetlusautonoomiat ja võivad vähendada kriminaalmenetluse neutraalsust. Seega võib ennetähtaegse vabastamise küsimusel olla hoopis laiem mõju ning ka nimetatud aspekte tuleks eelnevalt analüüsida.	eraldi kriteeriume ei sätestata, kohtule kehtivad samad juhised.
7	Seoses automaatsete ennetähtaegse vabastamise tähtaegadega, mis on sätestatud KarS §-s 76 tekib mitmeid küsimusi, mh: miks just sellised tähtajad, miks selline võimalus on kõigi, ka raskemate kuritegude puhul. Paha ei oleks siin teinud võrdlev analüüs, mis oleks andnud aimu sellest, kuidas asjad käivad teistes riikides.	Antud selgitus. Eelnõuga kehtestatavad tähtajad järgivad senist KarS § 76 loogikat.
8	Kui mingit süsteemi kujundatakse ümber märksõnade efektiivsus, positiivne mõju siseturvalisusele jne valguses, ootaks lisaks võrdlevale analüüsile ka konkreetseid arvutuskäike, millele sai tähelepanu juhitud eespool, aga ka nt asjakohaseid viiteid teaduskirjandusele, mh, kuid mitte ainult psühholoogiaalasele teaduskirjandusele.	Teadmiseks võetud. Seletuskirja täiendatud.
9	Eelnevast lähtudes palume mitte mingil juhul eelnõuga sellisel kujul edasi minna ega teha kõnealuseid ühiskonna jaoks äärmiselt olulisi muudatusi kiirustades. Kuigi idee nende muudatuste taga on üllas, ei ole põhjenduste puudumine ega mõjude analüüsimata jätmine demokraatlikule ühiskonnale kohane õigusloome praktika ega toeta ühiskondlikult tundliku teema vastuvõtmist avalikuse poolt. Eelnõul võib olla rida väga problemaatilisi mõjusid, mida käsitlesime eespool. Käesoleva eelnõu temaatika puhul tuleks alustada väljatöötamiskavatsusega ning sealt liikuda soovi korral edasi, toetades ettepanekuid adekvaatse analüüsiga.	Teadmiseks võetud. Pärast kooskõlastust tehtud täiendavaid arutelusid asjaosalistega ja vastavalt kooskõlastusel esitatud soovitudele on eelnõu ja seletuskirja täiendatud ning parandatud.